

NHỮNG “ĐỊA CHỈ ĐỎ” TRÊN CUNG ĐƯỜNG 20 QUYẾT THẮNG

MAI THÙY; MỸ HẠNH

Ban Quản lý Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng

Đường 20 Quyết Thắng là đầu mối quan trọng trong chiến lược vận tải của đường mòn Hồ Chí Minh lịch sử, là con đường huyết mạch nối đông Trường Sơn với tây Trường Sơn trong những năm kháng chiến chống Mỹ cứu nước. Đại tướng Võ Nguyên Giáp đã khẳng định: *“Đường 20 Quyết Thắng là một kỳ công, kỳ tích, kỳ quan, do ý chí vì độc lập tự do của chiến sĩ và thanh niên xung phong làm nên”*. Toàn bộ tuyến đường này nằm trọn trong khu vực Di sản Thiên nhiên thế giới Vườn Quốc gia (VQG) Phong Nha - Kẻ Bàng, trong những năm tháng chiến đấu bảo vệ tuyến đường và vận chuyển chi viện cho chiến trường, con đường của lứa tuổi hai mươi mang tên Quyết Thắng đã làm nên những chiến công như là huyền thoại của một thời *“Xẻ dọc Trường Sơn đi cứu nước”*, lập nên những kỳ tích oanh liệt góp phần tạo nên thắng lợi vĩ đại của dân tộc ta trong cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước, đó là những khúc tráng ca bất tử tạc vào lịch sử dân tộc. Sau thắng lợi của cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước, hàng loạt địa danh trên tuyến này đã trở thành *“Địa chỉ đỏ”* ghi nhiều dấu ấn lịch sử tiêu biểu.

Trên cung đường huyền thoại *“Đền tưởng niệm các anh hùng liệt sĩ đường 20 - Quyết Thắng”* được xây dựng để lưu danh các anh hùng liệt sĩ đã anh dũng chiến đấu hy sinh trên tuyến đường này và có một di tích lịch sử hết sức đặc biệt gắn với câu chuyện lịch sử đầy bi hùng đó là *“Hang Tám Cô”*, đặc biệt từ tên gọi đến câu chuyện về sự hy sinh dũng cảm của những thanh niên xung phong (TNXP) khi đang làm nhiệm vụ. Sự hy sinh của các anh, các chị, nhất là hình ảnh những cô gái tuổi đời

son trẻ, ngây thơ đã trở thành linh thiêng vĩnh hằng. *“Hang Tám Cô”* là chứng tích về sự hy sinh của 8 TNXP tại Km16,5 - Đường 20 Quyết Thắng trở thành một địa danh đã đi vào lịch sử của dân tộc như một huyền thoại. Mặc dù hình ảnh và tấm gương chiến đấu, hy sinh quả cảm của bộ đội, TNXP, dân công hỏa tuyến và Nhân dân đã hội tụ về Đền thờ các anh hùng liệt sĩ được xây dựng ngay sát di tích *“Hang Tám Cô”* nhưng di tích chính vẫn là hệ thống các trọng điểm trong chiến tranh, nằm rải rác trên toàn bộ tuyến đường 20.

Cách hang Tám Cô khoảng 2km là di tích *“Hang Cô Y tá Nguyễn Thị Sặng”*, gắn với câu chuyện về sự hy sinh cao đẹp của nữ y tá Nguyễn Thị Sặng, quê ở phường Phú Sơn, TP. Thanh Hóa, tỉnh Thanh Hóa khi đang làm nhiệm vụ.

Giá trị lịch sử tiêu biểu và đặc biệt quan trọng khác của các di tích trên đường 20 là hệ thống bao gồm bến phà Xuân Sơn, bến Phà Nguyễn Văn Trỗi, hang Phong Nha - nơi khởi đầu của tuyến đường 20. ***Bến phà Xuân Sơn và bến phà Nguyễn Văn Trỗi*** tải nặng biết bao chiến công hiển hách của các chiến sĩ giao thông Quảng Bình, Bình trạm 14, Đoàn 559. Ngày đêm dưới mưa bom bão đạn quân thù, những người đồng đội, đồng chí đã không ngại gian khổ hy sinh hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ đảm bảo cho hàng ngàn đoàn xe, đoàn quân của hậu phương vượt sông Sơn lên đường 20 - Quyết Thắng hay đường 12 vượt khẩu kíp thời chi viện cho chiến trường miền Nam và nước bạn Lào qua các mùa chiến dịch cho đến ngày toàn thắng. Rất nhiều gương chiến đấu vô cùng dũng cảm và sáng tạo, các đơn vị thuộc Trung đoàn 218 bộ đội cao xạ anh dũng đã phối hợp

hiệp đồng chiến đấu với các đơn vị khác bắn rơi 5 máy bay Mỹ và bắt sống tại chỗ 3 giặc lái. Các anh Trần Văn (Đại đội phó bến phà) đã hy sinh anh dũng khi đang chỉ huy vượt sông, anh Trần Văn Tường bị thương ở bụng vẫn lái ca nô cập bến phà an toàn, anh Hoàng Văn Chảy và Phan Bội Châu khi phá bom từ trường đã anh dũng hy sinh, các anh Hồ Đăng Rích, Lê Đức Tín, Nguyễn Thế Chon... đã tình nguyện đi phá bom từ trường, trước khi đi đơn vị làm lễ truy điệu sống. Trên khúc sông này, đã chứng kiến biết bao sự hy sinh của chiến sĩ, nhân viên bến phà, TNXP, máu và mồ hôi của các chiến sĩ hòa vào dòng sông Sơn đỏ thắm để bảo đảm an toàn cho phà, cho xe kịp thời băng đường vượt khẩu chi viện cho miền Nam với một ước mơ - một hoài vọng thiêng liêng “*Thống nhất Tổ quốc*”. Đặc biệt là 70 thanh niên xung phong của Đại đội 4 đã ngã xuống góp phần đảm bảo sự sống cho bến phà Xuân Sơn, tạo sự bất tử cùng tên tuổi và chiến công của người chiến sĩ.

Khu vực từ bến phà Xuân Sơn đến thôn Phong Nha có một hệ thống hang Lèn được sử dụng và cải tạo đảm bảo an toàn đến mức tối đa về người và của như: hang Rục, hang Eo, hang Diêm, hang Hà Lờ và đặc biệt là hang Phong Nha. **Hang Phong Nha** vào thời bình là cõi thần tiên cho du khách thưởng ngoạn, nhưng trong kháng chiến chống Mỹ cứu nước, bộ đội ta đã mưu trí sử dụng hang Phong Nha để làm nơi cất giấu phà, ca nô vận tải vào ban ngày để ban đêm kịp thời ra sông làm nhiệm vụ, với khẩu hiệu “*động là nhà, bến phà là trận địa*”. Hang Phong Nha khá rộng rãi và kiên cố, có khi còn là bệnh xá dã chiến cấp cứu nhiều chiến sĩ bị thương, hay là kho cất giấu hàng chi viện khi cần thiết. Sau một thời gian địch phát hiện được, chúng ném bom và bắn tên lửa vào cửa hang, có ngày giặc Mỹ bắn roóc-két giết hại 42 người, làm sập vách đá, lấp một phần cửa hang, phá hủy và làm hỏng nhiều phà, bắn cháy nhiều ca nô khi sang sông, phá hủy nhiều hàng hóa ở bãi tập kết phía nam nhưng các chiến sĩ Đại đội 16, Binh trạm 14, Đoàn 559

vẫn cất dấu an toàn phà, ca nô để hàng đêm ra bến đảm bảo hoàn thành nhiệm vụ đưa chuyển các đoàn xe ra tiền tuyến.

Hang Thông tin (km4) là nơi đặt Trạm cơ vụ A70 với nhiệm vụ đảm bảo mạch máu thông tin thông suốt, kịp thời chính xác. Trạm cơ vụ (thông tin) A70 là một trong 3 trạm cơ vụ đường trục từ Hà Nội vào, nằm ở cửa ngõ chiến trường Trị - Thiên, Trạm A70 được bố trí nằm giữa 2 Trạm A69 và A72. Từ đây còn có các trạm nhánh bảo đảm thông tin liên lạc từ Bộ Quốc phòng trực tiếp đến Sở chỉ huy tiền phương của Tổng cục Hậu cần, Binh trạm 14 và Binh trạm 26 của bộ đội Trường Sơn (Đoàn 559) và Cục Vận tải tiền phương (Đoàn 500) của Bộ Giao thông Vận tải. Hầu hết các cơ quan, đơn vị trên đây đều đóng ở khu vực Cự Nẫm - Khương Hà - Xuân Sơn và khởi điểm đường 20 Quyết Thắng nối Trường Sơn Đông - Trường Sơn Tây, thuộc huyện Bố Trạch - Quảng Bình. Vừa bảo đảm liên lạc đường trục, vừa phụ trách các tuyến nhánh nên Trạm A70 được trang bị đủ các “chủng loại” phương tiện: Máy tải Ba ZM.132, máy VBO.3, máy TCT1.2, tăng âm 12 đường bảo đảm từ tổng đài A40 - Hà Nội, với 30 mạch thoại cao tần và tổng đài 100 số... Biên chế trạm thường xuyên khoảng 30 cán bộ, chiến sĩ; gồm 3 bộ phận: Nguồn, đường dây và tổng đài. Ba trạm cơ vụ A69, A70 và A72 cách nhau hơn 200 cây số đường rừng hiểm trở, nhưng đều thuộc biên chế Đại đội 7 nên nhiều cựu chiến binh Trung đoàn thông tin 134 thời ấy đều đã từng “ném mật nằm gai” ở cả ba trạm. Trạm cơ vụ A70 hoạt động trong thời gian 8 năm (với 3.080 ngày đêm) dưới mưa bom bão đạn của kẻ địch, nhưng cán bộ, chiến sĩ Trạm cơ vụ A70 đã chiến đấu kiên cường nhằm đảm bảo thông tin liên lạc cho sự chỉ huy, chỉ đạo của Bộ Tư lệnh Trường Sơn, Binh trạm 14 tại khu vực đường 20 - Quyết Thắng và trên toàn tuyến. Đây là nơi biểu hiện sáng ngời chủ nghĩa anh hùng cách mạng của bộ đội làm nhiệm vụ đảm bảo thông tin trên tuyến đường của tuổi 20, của tinh thần

quyết tâm đánh thắng giặc Mỹ xâm lược, là nơi thể hiện cao tinh thần “*Tất cả vì miền Nam ruột thịt*”. Hiện nay, trong hang Thông tin vẫn còn lại các dấu tích của hệ thống Trạm Thông tin A70 như: Phòng đặt máy phát điện, sân bãi tập trung, hội trường hội họp trong hang...

Trọng điểm Trạ Ang được ví như túi bom của quân thù, đã bao lần thấm đẫm máu và mồ hôi của chiến sĩ lao động dũng cảm, chiến đấu oanh liệt hy sinh vì nhiệm vụ. Những đơn vị tham gia bảo vệ đường ở đây như đơn vị 3.030, hai Đại đội cao xạ, Đại đội 263 thanh niên xung phong và hàng trăm chiến sĩ thuộc 6 đơn vị bộ đội thanh niên xung phong tham gia kéo xăng ở trọng điểm Trạ Ang đã bất chấp mọi hy sinh gian khổ, ngày đêm bám đường sẵn sàng hoàn thành nhiệm vụ, góp phần tạo nên thắng lợi vĩ đại của dân tộc. Suối Trà Ang trở thành “*Huyền thoại Xăng và Máu*” của bộ đội Trường Sơn.

Trọng điểm liên hoàn A-T-P là tên gọi tắt của cua chữ A, ngầm Ta Lê và đèo Phu La Nhích nằm trên trục đường 20 Quyết Thắng. Trọng điểm ATP luôn như chảo lửa, mỗi ngày đêm hơn trăm lần chiếc máy bay Mỹ đến bắn phá, trong đó có 30-40 chiếc B52 ném bom rải thảm, máy bay trinh sát OV10, AD6 thay nhau thám thính, hoặc thả cây nhiệt đới thu phát tiếng động để “lính trinh sát vận dậm của Hoa Kỳ” chỉ dẫn cho máy bay đến bắn phá. Sự sống và cái chết chỉ trong gang tấc, có thời điểm đường 20 bị tắc liên tục, không có xe nào vượt nổi đèo Phu La Nhích, giải tỏa trọng điểm A-T-P trở thành nhiệm vụ cấp thiết được Quân ủy Trung ương giao cho Đoàn 559 chỉ huy thông xe toàn bộ hệ thống trọng điểm liên hoàn A-T-P từ km68 trở vào. Đầu tháng 12/1968, trọng điểm A-T-P được giải tỏa, hàng trăm chiếc xe chất đầy hàng, dồn dập vượt trọng điểm. Để đảm bảo cho xe vượt khẩu an toàn đã có gần 200 cán bộ chiến sĩ với sức xuân phơi phới tuổi 20 đã vĩnh viễn nằm lại nơi này, máu xương các anh, các chị thấm vào từng tấc đất, từng mét đường cho đoàn quân tiến ra phía trước.

Đề tưởng nhớ và thể hiện sự tri ân với thế hệ đi trước Tỉnh ủy, UBND tỉnh Quảng Bình, Ban Tổ chức Chương trình Nghĩa tình Biên giới, Tạp chí Nông thôn Việt đã vận động Ngân hàng TMCP Bưu điện Liên Việt và ông Dương Công Minh (Chủ tịch HĐQT Sacombank) tài trợ hơn 40 tỷ đồng xây dựng “*Đền tưởng niệm liệt sĩ Trường Sơn, trọng điểm Cà Roòng-ATP, đường 20 Quyết Thắng, Quảng Bình*” thuộc xã Thượng Trạch, huyện Bố Trạch. Sự hiện diện của một ngôi đền linh thiêng không chỉ là địa chỉ đở tri ân các anh hùng liệt sĩ mà còn là ngọn lửa ấm xua đi những giá lạnh chốn biên giới xa xôi, an ủi những linh hồn liệt sĩ đã ngã xuống trên mảnh đất này.

Dốc Ba Thang gắn liền với chiến dịch “*Chọc thủng Trường Sơn mở đường thắng lợi*” của Trung đoàn 10 công binh. Tại dốc Ba Thang, những chiến sĩ công binh (Trung đoàn 10) treo mình trên vách đá, mồ hôi ướt đầm vai áo, phải đứng trên đỉnh ba chiếc thang tre nối với nhau để đục lỗ, phá mìn và phải mất chín tấn thuốc nổ mới xuyên thủng được dốc Ba Thang (Gần 8.000 người tham gia mở đường, phần lớn trong số họ đang ở lứa tuổi 20, mồ hôi và máu của họ đã đổ trên mỗi thước đường). Sau 15 ngày đêm liên tục thi công với chèo tay và thuốc nổ, Tiểu đoàn 2 thuộc Trung đoàn 10 đã làm nên kỳ tích “san phẳng” dốc Ba Thang, đến giữa tháng 4/1966 đoạn đường qua đỉnh dốc Ba Thang đã thông.

Tổng kho NH (hay còn gọi là hang bảy tầng) được hình thành từ những năm 1965-1966, do Binh trạm 14 xây dựng và quản lý ở khu vực xã Sơn Trạch (nay là thị trấn Phong Nha). Tổng kho NH là một trong 3 tổng kho dự trữ chiến lược của Đoàn 559 trên đất Quảng Bình cung cấp hàng cho các đoàn xe ra chiến trường theo đường 20. Hang NH có sức chứa rất lớn, ngoài nhiệm vụ là kho trữ được hàng nghìn tấn hàng, ở đây còn có các xưởng sửa chữa cơ khí, trạm quân y tiền phương. Trong tổng kho NH thì hang 7 tầng là trung tâm của tổng kho, các hang nhỏ và cánh rừng trong khu

vực cũng xây dựng các kho hàng, mỗi tầng hang, Bình trạm 14 đều xây dựng các bậc lên bằng gạch đá, vôi vữa của hàng chục năm trước vẫn còn nguyên vẹn như ngày xưa, chưa có tác động phá hoại của con người.

Ngầm Cà Roòng (hay Cà Roòng) tại km52 đường 20 Quyết Thắng là vùng trọng điểm hiểm yếu, vô cùng ác liệt, là một khu vực biểu tượng cho chủ nghĩa anh hùng cách mạng của TNXP và bộ đội thời kháng chiến chống Mỹ cứu nước những năm 1966-1974 không thể lãng quên. Ngầm Cà Roòng là ngầm qua một nhánh sông Cà Roòng, mà hai bên là núi, con đường mở ra chạy quanh quanh nhiều cua cánh tay. Địch tìm cách đánh phá con đường và cái ngầm “Thép” ấy đã làm san phẳng bao ngọn đồi. Trong những năm 1966 đến 1968, địch đánh phá khu vực Cà Roòng vô cùng ác liệt, số trận đánh nhiều hơn hẳn các trọng điểm khác (có hơn 50 người hy sinh, có trận 28 chiến sĩ hy sinh, chưa kể 8 bị thương ở nơi này).

Nằm trong khu vực Phong Nha - Kẻ Bàng còn tồn tại rất nhiều hang động được biết đến là một hệ thống hang động có giá trị lịch sử, nơi mà trước đây bộ đội TNXP Trường Sơn đã từng sống, chiến đấu anh dũng kiên cường, gắn liền với những sự kiện lịch sử, những chiến công oanh liệt hào hùng của tỉnh Quảng Bình góp phần làm nên chiến công vĩ đại của dân tộc ta trong thế kỷ XX như: hang Rục, hang Eo, hang Diêm, hang Hà Lờ, hang Tỉnh ủy; Hang Rượu; Hang Xà phòng; Hang Quốc phòng; Hang Chỉ huy (hang 7 tầng); Hang Công nông binh; Hang km28; Hang Thông tin... Và còn

biết bao trọng điểm khác nữa trên các tọa độ lửa đường 20 - Quyết Thắng đã đi vào lịch sử dân tộc như: Hàm đầu xe húc, hang Rục, dốc cua Tay áo km32, dốc Cù Mệ, Cù Con, Khe Diêm, Khe Tum, U Bò,... đến nay vẫn khắc sâu những ký ức về các cán bộ chỉ huy, các chiến sĩ lái ca nô, kéo phà, mở bến, thông đường trên các tọa độ lửa Phong Nha - Xuân Sơn - ký ức một thời đạn bom, một thời máu lửa của những đồng chí đồng đội đã chiến đấu kiên cường oanh liệt, đã lao động dũng cảm và sáng tạo, hoàn thành xuất sắc nhiệm vụ. Con đường 20 huyền thoại xuyên suốt từ quá khứ đến hiện tại, chảy vào tương lai đã trở thành một minh chứng hào hùng của tuổi trẻ trong những năm tháng chiến tranh chống Mỹ cứu nước được xây đắp và giữ gìn bằng nước mắt và máu xương của lớp lớp người con đang độ tuổi thanh xuân ngày ấy.

Chiến tranh qua đi, tuyến đường huyền thoại năm xưa đang từng ngày hồi sinh. Những chứng tích lịch sử trên cung đường 20 Quyết Thắng nằm trong lòng Di sản Thiên nhiên thế giới VQG Phong Nha - Kẻ Bàng đã trở thành những “Địa chỉ đỏ”¹ đi vào lịch sử dân tộc và mãi mãi là những chiến tích hào hùng về cuộc chiến đấu kiên cường, oanh liệt của quân và dân ta. Đến với Phong Nha - Kẻ Bàng ngày hôm nay không chỉ tham quan, thưởng ngoạn trước cảnh đẹp của thiên nhiên hùng vĩ mà còn là dịp để chúng ta tưởng nhớ và tri ân sự hy sinh anh dũng của biết bao thế hệ cha anh đã ngã xuống cho sự nghiệp giải phóng dân tộc, thống nhất Tổ quốc ■

¹Năm 2009, Vườn Quốc gia Phong Nha - Kẻ Bàng được công nhận là “Di tích Quốc gia đặc biệt” theo Quyết định số 1272/QĐ-TTg ngày 12/8/2009 của Thủ tướng Chính phủ; năm 2013 Thủ tướng Chính phủ đã có Quyết định số 2383/QĐ-TTg ngày 9/12/2013 về việc xếp hạng di tích lịch sử đường Trường Sơn - đường Hồ Chí Minh là “Di tích quốc gia đặc biệt”; Ngày 24/12/2018 Thủ tướng Chính phủ có Quyết định số 1820/QĐ-TTg về việc xếp hạng Di tích quốc gia đặc biệt (đợt 9) bổ sung thêm 9 điểm di tích vào Di tích lịch sử đường Trường Sơn - đường Hồ Chí Minh đã được xếp hạng Di tích quốc gia đặc biệt thuộc các tỉnh Quảng Bình, Quảng Trị, Thừa Thiên Huế, Quảng Nam, Kon Tum, Bình Phước), trong đó có 3 điểm di tích nằm trên địa bàn vùng đệm Vườn Quốc gia là: Đồi Cha Quang (Đồi 37) thuộc địa phận bản Yleng, xã Dân Hóa, huyện Minh Hóa; Công Trời tại km 34+500 đường 12A thuộc địa phận xã Dân Hóa, huyện Minh Hóa; Di tích ngầm Cà Roòng tại km 52 đường 20 Quyết Thắng thuộc địa phận xã Thượng Trạch, huyện Bố Trạch.